

## माहिती साक्षरता : उद्दिष्टे आणि महत्व

डॉ. आनंद मालेवार

ग्रंथपाल,

यशवंतराव कला महाविद्यालय, महागांव/  
सिरोली, ता. अर्जुनी/मोर., जि. गोंदिया.

Email - malewar.anna189@gmail.com

### सारांश :

या पेपरचा उद्देश माहिती साक्षर समाज साध्य करण्यासाठी माहिती साक्षरता संकल्पनेची व्यापक विश्लेषणात्मक अंतर्दृष्टी सादर करणे आहे. माहिती साक्षरता ही एखाद्या व्यक्तीला माहिती शोधण्यासाठी, पुनर्प्राप्त करण्यासाठी, विश्लेषण करण्यासाठी आणि वापरण्यासाठी आवश्यक कौशल्यांचा आहे असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. विद्यार्थ्यांद्वारे माहिती साक्षरता कौशल्ये विद्यार्थीकेंद्रित, संसाधन—आधारित अध्यापन पद्धतींद्वारे प्राप्त केली जातात, जी त्यांना सखोल शिक्षणाकडे निर्देशित करतात, ज्यामुळे माहिती साक्षर समाज निर्माण होतो. मुळात माहिती साक्षरता कार्यक्रम कृती—केंद्रित असतात, तर वास्तविक जीवनातील समस्या सोडवण्यास आणि योग्य निर्णय घेण्यास मदत करतात. याशिवाय, या पेपरमध्ये उपलब्ध माहिती साक्षरता मॉडेल्स आणि त्यांचा व्यावहारिक दृष्टिकोन, माहिती साक्षरता मानके आणि उपलब्ध चौकटींवर चर्चा करण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न केला गेला आहे.

**कीवर्ड :** माहिती साक्षरता, माहिती पुनर्प्राप्ती, माहिती कौशल्ये

(Information Literacy; Information Retrieval; Information Skills)

### परिचय :

“साक्षरतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी मातीने भरलेल्या फावड्यासारखे काहीही नाही.” मागरिट अँटवुड, द ब्लाइंड असॅसिन. सध्याचे युग तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीच्या आणि माहितीच्या विपुलतेच्या जगाचे आहे, जिथे खोश्या बातम्या, अपप्रचार, सोशल मीडियावरील चुकीची आणि निरर्थक माहिती तसेच फ्लॅश स्पीड माहिती संप्रेषणाचे धोके आपोआप येतात, ज्यामुळे डिजिटल साधनांचा उपयोग मानवासाठी धोक्याचे होत चालले आहे.

“माहिती साक्षरता” हा शब्द प्रथमतः १९७४ मध्ये पॉल जी. झुरकोव्स्की यांच्या अहवालात प्रकाशित करण्यात आला. तो राष्ट्रीय ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र आयोगाच्या वतीने लिहिला गेला होता. झुरकोव्स्की यांनी माहिती साक्षरांना त्यांच्या समस्यांवर माहिती उपाय शोधण्यासाठी माहिती

साधनांच्या विस्तृत श्रेणीचा तसेच प्राथमिक स्रोतांचा वापर करण्यासाठी ज्ञात असलेल्या “तंत्र आणि कौशल्यांचे” वर्णन करण्यासाठी हा शब्द वापरला.

माहिती साक्षरतेला अनेक वेगवेगळ्या नावांनी ओळखले जाते. जसे— ग्रंथालय अभिमुखता, ग्रंथसूची सूचना, वापरकर्ता शिक्षण, माहिती कौशल्य प्रशिक्षण. या संज्ञांच्या अर्थांमध्ये बहुतांश साम्य आढळते. ग्रंथालय अभिमुखता ही संज्ञा ग्रंथालय संसाधनांचा वापर कसा करायचा, यावर लक्ष केंद्रित करते तर ग्रंथसूची सूचना आणि वापरकर्ता शिक्षण ही संज्ञा विशिष्ट संसाधने वापरण्याच्या यांत्रिकी यावर लक्ष केंद्रित करते. माहिती कौशल्य प्रशिक्षण आणि शेवटी माहिती साक्षरता ही संज्ञा संज्ञानात्मक आणि हस्तांतरणीय कौशल्यांवर लक्ष केंद्रित करते, जसे — समस्या सोडवणे, मूल्यांकन आणि संप्रेषण कौशल्ये.

आपण अनेकदा माहिती साक्षरता आणि माहिती व्यवस्थापनाशी या दोहोंमध्ये गोंधळून जातो. बरेच लोक त्यास ऑनलाइन माहिती मिळविण्याशी जोडतात. असे काही लोक आहेत, जे माहिती साक्षरतेला ग्रंथालय आणि संशोधन कौशल्यांशी जोडतात. सर्वसाधारणपणे, सामान्य माणसाच्या भाषेत माहिती साक्षरता म्हणजे वैयक्तिक, सामाजिक किंवा जागतिक उद्देशासाठी विविध स्वरूपात माहिती शोधण्याची, समजून घेण्याची, मूल्यांकन करण्याची आणि वापरण्याची क्षमता होय.

बिझनेस डिव्हिजनरीनुसार माहिती साक्षरता म्हणजे, “त्यांच्या माहितीच्या गरजांच्या संदर्भात समस्या परिभाषित करण्याची आणि माहिती शोधण्यासाठी, शोधण्यासाठी, लागू करण्यासाठी आणि संश्लेषित करण्यासाठी एक पद्धतशीर दृष्टिकोन लागू करण्याची आणि प्रभावीपणा आणि कार्यक्षमतेच्या दृष्टीने संपूर्ण प्रक्रियेचे मूल्यांकन करण्याची क्षमता.”

अमेरिकन लायब्ररी असोसिएशनच्या मते, “माहिती साक्षरता ही क्षमतांचा एक संच आहे, ज्यामध्ये व्यक्तींना माहितीची आवश्यकता असताना ती ओळखणे आणि आवश्यक माहिती शोधणे, मूल्यांकन करणे आणि प्रभावीपणे वापर करणे आवश्यक असते.”

### माहिती साक्षर होणे म्हणजे काय?

माहिती साक्षर होण्यासाठी आपल्याला पुढील मुद्दे लक्षात घ्यावे लागतील. आयुष्यभर शिकणारा बनणे, ग्रंथालयाचा प्रभावीपणे वापर करणे, आपण जे वाचतो ते समजून घेणे, माहितीचा सुज्ञपणे वापर करणे, संसाधनांचे आयोजन करणे, कल्पना विकसित करणे, माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग करणे, कुठे काय शोधायचे हे जाणून घेणे, योग्य अर्थ लावणे व ते सारांशित करणे, माहिती कशी कार्य करते, हे समजून घेणे.

### व्याख्या :

युनायटेड स्टेट्स नॅशनल फोरम ऑन इन्फॉर्मेशन लिटरसी ने माहिती साक्षरतेची व्याख्या

पुढील प्रमाणे केलेली आहे.

“माहितीची आवश्यकता असतांना जाणून घेण्याची क्षमता, ती माहिती ओळखण्याची, शोधण्याची, मूल्यांकन करण्याची आणि ती माहिती हाताळतांना किंवा समस्येसाठी प्रभावीपणे वापरण्याची क्षमता.”

यूकेमधील चार्टर्ड इन्स्टिट्यूट ऑफ लायब्ररी अँड इन्फॉर्मेशन प्रोफेशनल्सने माहिती साक्षरतेची व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली आहे. “माहिती साक्षरता म्हणजे, तुम्हाला माहिती कधी आणि का हवी आहे, ती कुठे शोधावी आणि तिचे मूल्यांकन, उपयोग आणि नैतिक पद्धतीने संवाद कसा साधावा याची माहिती जाणून घेणे.”

कॉलेज आणि रिसर्च लायब्ररीज असोसिएशन (एसीआरएल) च्या मते, “माहिती साक्षरता ही माहिती शोधण्यासाठी, पुनर्प्राप्त करण्यासाठी, विश्लेषण करण्यासाठी आणि वापरण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कौशल्यांचा संच आहे.”

शापिरो आणि ह्यूजेस (१९९६) यांनी माहिती साक्षरतेची सांगीतलेली व्याख्या पुढीलप्रमाणे आहे. “माहिती साक्षरता ही एक नवीन उदारमतवादी कला आहे, जी माहिती कशी वापरायची हे जाणून घेण्यापासून ते माहितीच्या स्वरूपावर, तिच्या तांत्रिक पायाभूत सुविधांवर आणि तिच्या सामाजिक, सांस्कृतिक आणि अगदी तात्विक संदर्भावर आणि परिणामावर टीकात्मक चिंतनापर्यंत विस्तारते.”

**उद्दिष्टे आणि संकल्पना :**

**उद्दिष्टे :**

माहिती साक्षरता कार्यक्रमाचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे व्यक्तीला माहितीच्या इष्टतम, प्रभावी आणि विवेकपूर्ण उपयोग करण्यास पारंगत बनवणे, जेणेकरून माहिती संसाधनांची केवळ आकलनशक्ती तर वाढेलच सोबत उत्पादकता वाढून योग्य उपयोगसुद्धा होईल. दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, माहिती साक्षरता कौशल्यांचा उपयोग करून लोकांना माहिती साक्षर बनवणे हे मुख्य उद्दिष्ट आहे.

**संकल्पना :**

माहिती साक्षरतेची संकल्पना आणि साक्षरतेच्या इतर कौशल्यांशी आणि प्रकारांशी तिचा संबंध परिभाषित करण्यासाठी अनेक प्रयत्नात्मक बाबी मांडल्या गेल्या आहेत. पारंपारिक साक्षरता, संगणक साक्षरता, ग्रंथालय कौशल्ये आणि समीक्षात्मक विचार कौशल्ये यासह इतर शैक्षणिक उद्दिष्टे माहिती साक्षरतेशी संबंधित आहेत आणि तिच्या विकासासाठी महत्वाचा पाया आहेत, तरीही माहिती साक्षरता स्वतःच एक विशिष्ट कौशल्य संच म्हणून उदयास येत आहे, असे म्हणणे अतिशयोक्ती ठरनार नाही.

शापिरो आणि ह्यूजेस यांनी १९९६ साली संगणक साक्षरता, ग्रंथालय कौशल्ये आणि “अधिक मानवतावादी प्रकारची व्यापक, गंभीर संकल्पना” या संकल्पनांचा समावेश असलेला “प्रोटोटाइप अभ्यासक्रम” मांडला, ज्यात माहिती साक्षरतेच्या समग्र दृष्टिकोनाचे सात महत्वाचे घटक सुचवले गेले.

- **साधन साक्षरता** : साधन साक्षरता किंवा शिक्षणाशी संबंधित आणि व्यक्तीला अपेक्षित असलेल्या कामाच्या आणि व्यावसायिक जीवनाच्या क्षेत्रांशी संबंधित सध्याच्या माहिती तंत्रज्ञानाची व्यावहारिक आणि संकल्पनात्मक साधने समजून घेण्याची आणि वापरण्याची क्षमता.
- **संसाधन साक्षरता** : संसाधन साक्षरता किंवा माहिती संसाधनांचे स्वरूप, स्थान आणि प्रवेश पद्धती समजून घेण्याची क्षमता, विशेषतः दररोज विस्तारणारे नेटवर्क माहिती संसाधने.
- **सामाजिक-रचनात्मक साक्षरता** : सामाजिक-रचनात्मक साक्षरता किंवा माहिती सामाजिक दृष्ट्या कशी स्थित आहे आणि कशी तयार केली जाते, हे समजून घेणे.
- **संशोधन साक्षरता** : संशोधन साक्षरता किंवा आजच्या संशोधक आणि विद्वानांच्या कार्याशी संबंधित आयटी-आधारित साधने समजून घेण्याची आणि वापरण्याची क्षमता.
- **प्रकाशन साक्षरता** : प्रकाशन साक्षरता किंवा संशोधन आणि कल्पना इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने, मजकूर आणि मल्टीमीडिया स्वरूपात रूपांतरीत करण्याची आणि प्रकाशित करण्याची क्षमता, जी इलेक्ट्रॉनिक सार्वजनिक क्षेत्रात आणि विद्वानांच्या इलेक्ट्रॉनिक समुदायात त्यांचा परिचय करून देण्यासाठी उपयोगात आणली जाते.
- **उदयोन्मुख तंत्रज्ञान साक्षरता** : उदयोन्मुख तंत्रज्ञान साक्षरता किंवा माहिती तंत्रज्ञानातील सतत उदयोन्मुख नवकल्पनांशी सतत जुळवून घेण्याची, समजून घेण्याची, मूल्यांकन करण्याची आणि वापरण्याची क्षमता.
- **गंभीर साक्षरता** : गंभीर साक्षरता किंवा माहिती तंत्रज्ञानाच्या बौद्धिक, मानवी आणि सामाजिक ताकद आणि कमकुवतपणा, क्षमता आणि मर्यादा, फायदे आणि खर्च यांचे गंभीरपणे मूल्यांकन करण्याची क्षमता.

कूनन आणि त्यांच्या सहकारी लेखकांनी दैनंदिन जीवन आणि शिक्षण यातील माहिती साक्षरतेची संकल्पना मांडली आहे.

- **दैनंदिन जीवन** : आपल्या दैनंदिन जीवनात आपण आपल्या कौशल्यांची जाणीव नसतानाही माहिती साक्षरतेचा वापर अनेक प्रकारे करतो. उदाहरणार्थ ऑनलाइन शॉपिंग पोर्टलमधील उत्पादनांचे पुनरावलोकन (रिव्यू) तपासणे, विविध विमा पॉलिसींची तुलना करणे किंवा किरायाचे घेण्यासाठी किंवा मालकीसाठी सदनिका (फ्लॅट) शोधणे. याव्यतिरिक्त, माहिती साक्षरतेद्वारे, जेव्हा आपण सुरक्षा उपायांची जाणीव ठेवून ऑनलाइन व्यवहार करतो, तेव्हा ऑनलाइन आणि टेलिकॉम घोटाळे टाळण्यासाठी आणि फसव्या व्यवहारांपासून संरक्षण

करण्यासाठी आपण आपले गंभीर विचार आणि विचार कौशल्यांचा वापर करतो. माहिती साक्षरता आपल्याला सोशल मीडिया आणि ऑनलाइन प्लॅटफॉर्मवर नैतिक आणि जाणीवपूर्वक पद्धतीने वागण्यास मदत करते.

- **शिक्षण** : शिक्षणाच्या सर्व टप्प्यांमध्ये माहिती साक्षरता एक महत्वाची भूमिका साकारते. माहिती साक्षरता ही कोणत्याही शालेय अभ्यासक्रमाशी सुसंगत असलेल्या ट्रान्स—डिसिप्लिनरी विषयांसह शिकवली जाऊ शकते, ज्यात गंभीर विचारसरणी आणि ज्ञान विकास समाविष्ट आहे. माहिती साक्षरता आंतरराष्ट्रीय पदवीधर विद्यार्थ्यांना त्यांच्या विस्तारित निबंध, ज्ञानाचा सिद्धांत, अंतर्गत मूल्यांकन, मिडल इयर प्रोग्रॅम (एमवायपी) वैयक्तिक प्रकल्प आणि प्रायमरी इयर प्रोग्रॅम (पीवायपी) प्रदर्शने इत्यादींसाठी संशोधन आणि संदर्भ कौशल्ये वापरून आणि शैक्षणिक प्रामाणिकपणा धोरणांचे पालन करण्यास शिकण्यासाठी मदत करते. विद्यार्थी माहिती साक्षरतेद्वारे विद्यापीठे आणि अभ्यासक्रम शोधण्यासाठी, रोजगारक्षमता कौशल्ये मिळविण्यासाठी आणि त्यांना आजीवन शिक्षणात मदत करण्यासाठी त्यांच्या संशोधनाचा आणि गंभीर विचारांचा वापर करतात.

#### माहिती साक्षरता कार्यक्रम :

विद्यार्थ्यांच्या माहिती साक्षरतेसाठी आपल्याला काही टप्पे सांगता येतील, ते पुढील प्रमाणे.

#### टप्पे :

- माहितीची गरज किंवा निवडलेल्या विषयाचे एकसुत्रीकरण करून आढावा घेणे.
- हव्या असलेल्या माहितीच्या संभाव्य स्रोतांचा मागोवा घेणे.
- वैयक्तिक संसाधनांचा मागोवा घेणे व विश्लेषण निश्चित करणे.
- वैयक्तिक संसाधनांचे परिक्षण करून ते निवडणे किंवा नाकारणे.
- वैयक्तिक संसाधनांची चौकशी करून मूल्यांकन करणे.
- माहितीचे जतन करणे किंवा साठवून ठेवणे.
- आलेल्या माहितीचा अर्थ लावणे, निष्कर्ष प्रस्थापित करणे.
- संप्रेषण आणि सादरीकरण करणे.
- तयार झालेल्या असाइनमेंटचे मूल्यांकन करणे.

विद्यार्थ्यांच्या माहिती साक्षरतेच्या संदर्भात काही योजनाबद्ध संशोधन कार्यक्रम खालीलप्रमाणे सांगता येतील.

#### संशोधन कार्यक्रम :

- विषयांची किंवा पेपरची योग्य निवड करून त्याचे योग्य नियोजन करणे.

- असाइनमेंट तयार करण्यासाठी प्राथमिक आणि दुय्यम माहिती (डेटा) शोधणे आणि नोट्स तयार करणे.
- ग्रंथालयाला पारंपारिक पद्धतीने भेट देणे किंवा शोधतंत्र कौशल्याचा उपयोग करून ऑनलाईन पद्धतीने डेटाबेसेस, पुस्तके शोधणे.
- माहिती प्राप्त केल्यानंतर अभ्यासपूर्ण लेख ओळखणे आणि उपयोगात आणलेल्या स्रोतांची विश्वासार्हता ओळखणे तसेच छापील आणि ऑनलाईन स्रोतांचे मूल्यांकन करणे.
- शैक्षणिक प्रामाणिकता जपणे आणि माहितीहक्क (कॉपीराईट) जपणे.
- प्राप्त केलेल्या माहितीचे एकत्रीकरण करून समीक्षा करणे.
- एकत्र केलेल्या माहितीचा स्रोत ओळखून योग्य अर्थ लावून सारांश देणे आणि उद्धरण (सायटेशन) देणे.
- योग्य उद्धरण आणि संदर्भग्रंथ शैलीचा किंवा कौशल्याचा उपयोग करून योग्य माहिती उद्धृत करणे.

#### माहिती साक्षरता संकल्पनेचे वर्णन :

माहिती साक्षरतेच्या संकल्पनेचे वर्णन विद्वानांनी खालील प्रकारे करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

- **माहिती शोधण्याची संकल्पना** : तंत्रज्ञानाचा आणि ग्रंथालयाचा उपयोग करून योग्य माहिती गोळा करण्यावर भर देऊन, प्रामुख्याने तथ्ये आणि विद्यार्थ्यांना वेबसाइट्स, पुस्तके, ग्रंथालय यासारख्या विविध स्रोतांमध्ये दिशादर्शन करण्यास सक्षम असणे आवश्यक आहे.
- **भाषिक आकलन संकल्पना** : मजकूर किंवा मौखिक माहितीचे मूलभूत आकलन, ज्यामध्ये विशिष्ट क्रियाकलापांसाठी सूचनांचा समावेश आहे, जे सामान्य ज्ञान आणि तत्सम क्रियाकलापांमधील पूर्वीच्या अनुभवांवर अवलंबून असते.
- **अर्थ संकल्पना** : संज्ञानात्मक प्रक्रिया, उदाहरणार्थ सारांशित करणे, संश्लेषण करणे, अर्थ लावणे, निर्णय घेणे, विचाराधीन विशिष्ट विषयाच्या संदर्भात वेगवेगळ्या स्रोतांमध्ये आणि स्वरूपात माहितीचा अर्थ लावणे किंवा त्यातून अर्थ काढणे.
- **कौशल्य संकल्पना** : माहिती हाताळण्यासाठी आवश्यक असलेली विविध कौशल्ये, तंत्रे आणि धोरणे प्रभावीपणे लागू करण्याची व्यावहारिक क्षमता, ज्यामध्ये पारंपारिक ग्रंथालय आणि माहिती कौशल्ये आणि अर्थ लावण्यासाठी आणि निर्णयांचे मूल्यांकन करण्यासाठी आणि त्यावर चिंतन करण्यासाठी आवश्यक असलेली अधिक संज्ञानात्मक कौशल्ये समाविष्ट आहेत.
- **स्रोतांच्या संकल्पनेची जाणीव** : स्रोतांचे मूल्यांकन करणे, माहितीची गुणवत्ता निश्चित करणे आणि वेबसाइटची अधिकृतता तपासणे या गरजांवर लक्ष केंद्रित करणे.
- **स्वतंत्र शिक्षण संकल्पना** : शिक्षकांच्या सहभागावर कमी अवलंबून राहून स्वतंत्रपणे

शिकण्यासाठी, विविध परिस्थितींमध्ये आणि त्या अनुषंगाने वर्तमान उद्देशासाठी संबंधित कौशल्ये आणि धोरणांचे मूल्यांकन करण्यासाठी, निवडण्यासाठी आणि लागू करण्यासाठी आत्मविश्वासाने निर्णय घेण्याची क्षमता असणे.

#### महत्त्व :

माहिती साक्षरता कौशल्ये महत्त्वाची आहेत कारण,

- माहिती साक्षरता कौशल्ये संपूर्ण प्रक्रियेच्या संदर्भात शिकवली गेली पाहिजेत.
- माहिती साक्षरता कौशल्यांचे शिक्षण अभ्यासक्रमात समाविष्ट केले पाहिजे आणि शैक्षणिक वातावरणात आणि बाहेरही ते अधिक मजबूत केले पाहिजे.

आता माहिती साक्षरता हा अनेक विद्यापीठांमध्ये, विशेषतः विकसित देशांमधील, मुख्य अभ्यासक्रमाचा एक भाग बनला आहे. माहितीचा अतिरेक आणि वेगवेगळ्या स्रोतांकडून आणि माध्यमांमधून योग्य आणि विश्वासाहर् माहिती शोधण्याची आणि ती पुनर्प्राप्त करण्याची गरज लोकांना माहिती साक्षर होण्यास भाग पाडते. यासाठी ग्रंथालयांसह विविध संस्थांद्वारे अभ्यासक्रमांच्या स्वरूपात किंवा प्रशिक्षणाच्या स्वरूपात माहिती साक्षरता कार्यक्रम आयोजित करण्याची आवश्यकता आहे. लोकांना माहिती साक्षर बनवण्यासाठी माहिती साक्षरता कौशल्ये विकसित केली पाहिजेत.

सध्याच्या डिजिटल युगात, वापरकर्त्यांना पूर्वीपेक्षा अधिक माहिती साक्षर असणे आवश्यक आहे. इंटरनेट विश्वावर वैध आणि अचूक माहिती असणे अपेक्षित असले तरी, त्याचे स्वरूप कोणत्याही पुनरावलोकनाशिवाय जलद आणि सोपे स्व-प्रकाशनास प्रोत्साहन देते, सामग्री देखील कमी दर्जाची असते आणि वापरकर्त्याला प्रामाणिक आणि उपयुक्त संसाधने ओळखण्यास आणि त्यात प्रवेश करण्यास सक्षम असणे आवश्यक आहे. माहिती स्रोतांचे विश्लेषण आणि मूल्यांकन करण्यास सक्षम असणे, मूल्य, प्रासंगिकता, गुणवत्ता आणि योग्यता पुनर्प्राप्त करणे आवश्यक आहे. माहिती साक्षरता व्यक्तीला कौशल्ये आत्मसात करण्यास आणि विकसित करण्यास मदत करते. जगाची जाणीव करून देण्यासाठी टीकात्मक विचार, संशोधन आणि मूल्यांकनाची कौशल्ये वाढत्या प्रमाणात आवश्यक आहेत.

#### निष्कर्ष :

आजच्या २१ व्या शतकातील माहितीच्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी ग्रंथालय वापरकर्ते तसेच संपूर्ण मानवी समाजात माहिती साक्षरता क्षमतांचा विकास योग्य दिशेने करणे ही एक महत्त्वाची गरज बनली आहे. माहिती साक्षरता कार्यक्रम प्रामुख्याने शाळा, विद्यापीठे, सार्वजनिक तसेच विशेष ग्रंथालयांमधील ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांमार्फत राबवले गेले पाहिजे, जेणे करून ग्रंथालयाची उद्दिष्टे साध्य होवून वापरकर्ते निरंतर ज्ञान प्राप्त करतील आणि त्यांच्या योग्य विचारविनिमय होत राहील. ग्रंथालय

कर्मचार्यांना इतर प्रशासकीय कर्मचार्यांचे तसेच ग्रंथालय वापरकर्त्यांचे योग्य सहकार्य लाभले तरच माहिती साक्षरता कार्यक्रम यशस्वी होईल.

**संदर्भ :**

- ALA Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago: ALA, 1989.
- Prasad, H. N., Information Literacy: Definition, Objectives and Subject Coordinator Importance. ebooks.inflibnet, Library Use and User Studies (20). inflibnet.
- <https://ebooks.inflibnet.ac.in/lisp15/chapter/information-literacy-definition-objectives-and-subject-coordinator-importance/>. Accessed 15<sup>th</sup> Sept., 2025.
- Premson Saleth, "Information Literacy & Librarian",
- <https://liferarian.com/librarian-role/information-literacy-librarian-602/>. Accessed 10<sup>th</sup> Sept., 2025.
- Shapiro, Jeremy J and Hughes, Shelley K. Information literacy as a liberal art: Enlightenment proposals for a new curriculum. <http://www.ogs.edu/resources/docs/library/infolib.pdf>. Accessed 11<sup>th</sup> Sept., 2025.
- Zurowaski, Paul G., The information service environment : relationships and priorities. National Commission on Libraries and Information Services.